

A KEHELY.

V. ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

Áttérve a kehelyre vonatkozó egyházi szabványokra, melyeket a megrendelőknek és készítőiknek egyaránt figyelembe kell venniök, eleve megjegyezzük, miszerint e szabványok megtartása körül mindkét részről még ma is sok hanyagság tapasztalható. Bizonyára emlékezni méltóztatnak t. olvasóink, hogy folyóiratunk hasábjain (94—95. lap) már feleltünk volt azon hozzánk intézett kérdésre, ha valjon szabad-e aranyozott rézkupáju kelyheket használni? Az egyház ide vágó szabálya szerint a kelyhek vagy aranyból vagy ezüsből készüljenek vagy legalább belül megaranyozott ezüst kupával birjanak.¹ Ezen rendszabás nem engedi meg azon visszaéléseket, melyek az egyházbanész revétlenül belopództak. A réz, vagy érczkupáju, bár aranyozott kelyheket tiltó rendeletét a S. Rituum Congregatio 1875. évi márczius hó 20-dikán adta ki, hangsúlyozván, hogy ily kelyheket készíteni és consecralni a püspököknek tilos, sőt amennyiben ilyenek használatban volnának, aránylag kellő idő alatt azokat a rubrikáknak megfelelőkkel kell fölcserélni.² Ugyanezen Congregatio mintegy tizennégy évvel ezelőtt a kehely anyagára nézve tanulmányt dolgoztatott ki *Regnani Ferencz* római vegytanárral, aki az érczek természete szempontjából — tekintettel az egyház szabványaira — három csoportba osztotta a kelyheket, u. m. előirt (*materiae prescriptae*) megengedett (*permissae*) és tiltott (*vetitae*) anyagból készültek.

Az első csoportba az arany és ezüst, ez utóbbi a kupának belső aranyozása mellett csupán, tartoznak; a másodikba a fa, kő, szarv, üveg, réz (*cuprum*), érz (*æs*) és sárgarézt (*aurichalcum*),³ melyekhez a tiszta *aluminium* is számítható, mivel az aranyozás befogadására alig képes, pedig a kehely kupájának belseje csak aranyozottan használható, de ha megaranyoztatnék is, igen gyorsan lekopik az aranyozás róla. A harmadik csoportba a megengedett anyagúl egyedül az ón (*stannum Zinn*) tartozik. E tudós vegyész véleménye szerint a tiszta és az érczczel vegyített *aluminium (æs alluminii)*, — ha az illető egyházak szegénysége kívánja s a sz. szék megengedné — a kehely anyagúl

¹ «Calix debet esse vel aureus, vel argenteus, aut saltem habere cuppam argenteam, intus inauratam.» Rubricæ in ritu celeb. tit. I. n. 1.

² V. ö. *Acta S. Sedis*, VIII. köt. 425—426. lap. «Egyházművészeti lap» 94—95. l.

³ Az *aurichalcum* (görögül ὀρειχαλκος, németül *Messing*) réz (*cuprum*) és horgany (*zincum Zink*) vegyületéből áll s a vörös, természetével szemben *sárgarézt* nevet nyert. Ezen érczet össze szokták zavarni a bronzsal, mely vele nem azonos vegyület, amennyiben réz- (*cuprum*) és ónból (*stannum, Zinn*) áll.

szintén alkalmasak, kivételesen, mint az ón (*stannum, Zinn*). A S. Rituum Congregatio azonban ezen nézetet 1866. évi szeptember hó 1-én tartott ülésében «*nihil innovandum*» szavazatával elvetette.¹ — Ugyanezen évben *de Dreux-Brézé M. Péter* moulinsi (*Molinum*) püspök azon kérelemmel fordult a Sacra Rituum Congregatióhoz, hogy a más érczekkel vegyített aluminium (*æs alluminii*, olaszúl *bronzo di alluminio*) használata engedjék meg a kelyhek készítésére azon feltétel alatt, ha a kupa és a patena egész felületét előbb ezüsttel, majd arannyal, a rubrikák szellemének megfelelőleg futtatják be. Ezen kérelem újbóli tárgyalása, *Regnani* tanár szakvéleménye alapján, igenlő válasz adásában végződött, ha ezen ajánlott ércznem előállításánál a következő feltételek szigorúan megtartatnak:

1. Az ily kelyhek tiszta rézzel vegyített aluminiumból készüljenek, még pedig: súlyára nézve úgy, mint 10 aránylik a 100-hoz, tériméjőkre nézve pedig, mint 35 aránylik a 100-hoz, vagyis a vegytani AIC¹u⁴ formula szerint.

2. Meg kell ezüstözve lenniök az egész felületen tartósan és gazdagon olyképen, hogy a felület minden négyszög decimetryni területére legalább 3 grammnyi ezüstöt számítva, egészben véve a reá kent ezüst 0.0285 milliméternyi réteget képezzen. Így minden kehely kupájára körülbelül 10 grammnyi ezüstöt kell fölkenni.

3. Ezen ezüstözésért a lehető jótállás feltüntetésére, a kehely minden egyes részén nemcsak a gyár bélyegének, de a felkent ezüst, grammszerinti számmal való megjelölése is szükséges.

4. Végül az aranyat, a felület négyszög decimeterjekint legalább 0.25 grammnyi mennyiségben kell fölkenni. Kiváló tekintettel kell lenni a kopásnak kitett részek, pl. a kupa szélének aranyozására.²

¹ *Acta S. Sedis*, II. köt. 232—239.

² Adjuk az eredeti olasz szöveget: Istruzione ad uso dei fabbricanti de'vasi sacri in bronzo di alluminio inargentato. I fabbricanti di calici ed altri vasi sacri di bronzo d'alluminio, affinché questi vasi siano atti e contenere la Santa Eucaristia, dovranno soddisfare alle seguenti condizioni: 1. Dovranno i detti vasi essere di bronzo di alluminio, cioè di una lega formata di alluminio e rame il più puro nella proporzione in peso del 10 per 100, ed in volume del 35 per 100, ossia in formola chimica il binario AIC¹u⁴. È tale quello, che attualmente viene somministrato dalla fabrica del Sig. Cav. Paolo Morin. — 2. Debbono essere inargentati *stabilmente e riccamente* su tutta la superficie. Si considera come argentatura stabile e ricca quella, per la quale vengono galvanicamente precipitati almeno tre grammi d'argento su ciascun decimetro quadrato di superficie. La quale argentatura è appunto quella, che sogliono avere le posate dell'orificeria Christoffe. Ora in questa proporzione la crosta d'argento raggiungerà all'incirca la spessezza di millimetri 0,0285; e si può calcolare che ogni coppa di calice di misura giusta dovrà contenere un 10 grammi circa d'argento. — 3. Tale argentatura deve essere garantita nel miglior modo pos-

Ime ennyit engedhetett Róma, a szegény franczia egyházakkal szemben azon előirt szabványokból, melyek a legszentebb Oltáriszentség méltóságának megfelelőleg, már az ősök által tiszteletben tartattak. E módosítás, mely az új compositiójú ércznemre való tekintettel eszközöltetett, a legnagyobb óvintézkedések kikötése mellett nyert helyet, és csakis azok pontos megtartásával vehető igénybe. A canonjog szerint a Congregatiók, tehát a S. Rituum Congregatio határozatai is, a helyi viszonyokra vonatkozó kérdéseket kivéve, az egész római kath. anyaszentegyházra érvénynyel birnak, a «*Contrariis quibuscunque non obstantibus*» szokásos függelék figyelemmel tartása mellett.

Az ilyenmő anyagból készült kelyheket illetőleg meg kell jegyeznünk, hogy azért minden egyes esetben az egyházmegyei hatóság tudtával és beleegyezésével lehet csak igénybe venni az itt nyujtott kedvezményt, mert előbb ki kell annak tűnnie, hogy valjon a megrendelő templom, vagy egyházközség oly szegény-e, miszerint ezüst kupával ellátott kelyhet megrendelni képtelen? Oly anomaliáknak épen nem lehet e nyujtott kedvezmény szülőokává, melyek szerint — hogy többet ne említsünk — pl. a lelkész asztalán ezüst evőkészletet használjanak akkor, midőn Isten oltárára csak ily ezüsttel és aranynyal futtatott aluminiumból készült kehely kerül! Arra meg épen nem akarnánk reflectálni, hogy valakinek eszébe jusson, a sz. szék által határozottan tiltott, aranyozott rézkupájú kelyheket rendelni épen akkor, midőn egyrészt ily kelyheknek consecrálhatásától püspökeink eltiltattak, másrészt pedig a visszaélészerűleg használatban levő hasonló anyagú kelyhek lehetőség szerinti kiküszöbölése is elrendeltetett.¹ Azt nem várhatjuk észszerűleg hogy a gyárosok, ötvösök, szállítók és kereskedők, kik ma még a sz. széknek egyházi paramentumainkat érdeklő rendeleteit és szabványait nem ismerik, járjanak elől a kezdeményezés szerepével. A papnak áll kötelességében a főpásztorok encyclicái-ban közzétett római rendeletekről lelkiismeretes tudomást véve, olyan anyagú, alakú vagy szer-

sibile. Affinchè ciò ottengasi, il fabbricante scolpirà su ciascun pezzo, oltre il marchio di fabbrica, anche un numero rappresentante igrampi di argento distesi su tutto il pezzo, appunto come costumasi dall'orificeria Christoffe. — 4. La doratura finalmente deve raggiungere nella totalità almeno la proporzione minima di grammi 0,25 per ogni decimetro quadrato di superficie. È detto nella totalità: giacchè sarebbe desiderabile che tale doratura fosse più spessa nelle parti più esposte a lorgarsi, come sarebbe l'orlo della coppa. Il che o si ottiene naturalmente, perchè la configurazione stessa del pezzo richiama su certe parti (per esempio le più acute) la corrente elettrica, o artificialmente, perchè la stessa corrente viene diretta coll'elettrodo sopra una determinata superficie. Roma 9 Dicembre 1866. *Francesco Regnani*; *D. Bartolini* S. R. C. Secretarius.» U. o. VI. köt. 590—591, lap.

¹ V. ö. Egyházművészeti Lap, 94—95. l.

kezetű egyházi készletet nem kérni, nem rendelni, mely tiltva van. Sajnálattal kellett hallanunk egyik ily hazai czégünk vezetőjétől és tulajdonosától, hogy a gyárukban megrendelt kelyhek legnagyobb része a S. Rituum Congregatióknak, ő Szentsége a pápa által aláirt és helybenhagyott tiltó rendelete ellenére, még mindig aranyozott réz kupával rendeltetik meg! Ily szomorító ténnyel szemben, inkább gondatlanságról, mint vétkes ignorantiaról akarjuk vádolni a helytelenül cselekvőket.

Dicséretes buzgalmat fejt ki a «Budapesti Oltáregylet», derék és lelkes igazgatójával, ft. *Trautwein Nep. János* kegyesrendi áldozár úrral élén, ezen könyelműen elharapódzni engedett visszaélés ellensúlyozására, emennyiben az egylet által szegényebb hazai templomainak kiosztatni szokott kelyheket, mind a legszigorúbb ellenőrzés érvényesítése mellett, hivatalos próbával ellátott, tűzben aranyozott ezüst kupával és patenával készítetteti.¹ Ezen intézkedés által épen annak van eleje véve, hogy a legszegényebb hazai templomok, melyek az egylet támogatására reá szorúlnak, szegénységökben ne legyenek kényszerítve a római szabványoknak meg nem felelő paramentumokat, ez esetben épen tiltott anyagú kelyheket vásárolni.

Itt e pontnál röviden meg kell emlékeznünk, a kelyhek kupájának újolag való megaranyoztatása alkalmából fölmerülő teendőkről. Boldog emlékű *Scitovszky János* esztergomi bibornok-primás tett még kérdést Rómában az iránt, valjon ha a kehelynek aranyozása csak megújíttatik, szabad-e az egyszerű áldozárnak sz. olajjal való fölkenés nélkül egyszerűen megáldani, avagy ez esetben is szükséges-e a püspökhöz vinni sz. olajjal fölkenéssel egybekapcsolt megáldásra? — A S. Rituum Congregatio 1857. évi május 9-ikén kelt decretumával tudtára adta a bibornoknak, hogy csakis püspök, sőt ez is csak a sz. olajjal való fölkenéssel áldhatja meg a csupán felfrisített aranyozású kelyheket.²

Ime egy nyomós ok a tartós tűzben aranyozás mellett, nehogy az elkopás által megsilányított aranyozású kelyheket, megáldás céljából, a sokszor messze fekvő püspöki székhelyre legyen kénytelen a lelkész gyakorta küldeni.

¹ Ez évben összesen 45 drb. kelyhet osztott ki az egylet, melyek értéke mintegy 1500 frtra tehető.

² Ime itt közöljük az eredeti latin szöveget: «An calix, cuius inauratio dumtaxat renovatur, possit a sacerdote ordine Episcopali non insignito simpliciter sine unctione benedici, vel in hoc quoque casu ad Episcopum perferri debeat, ut ab hoc cum unctione benedici queat?» Ezen kérdésre a *S. Rituum Congregatio* felelete következő volt: «Quoad primam partem *negative*: quoad alteram partem *affirmative* ad utramque.» Acta S. Sedis. III. köt. 568. l.

Ennyit a készítendő kelyhek anyagáról. Ami pedig alakjokat illeti, az eddig mondottak után nem sok hozzáadni valónk van. Legfőlebb ismételhetjük azon gyakorlati megjegyzéseket, melyeket a tudós *Gavantus*, a borromei sz. Károly alatt 1573-ban tartott milánói tartományi zsinat határozatai közül¹ kiszemelve munkájába átvett, s az apostoli sz. szék is jóváhagyott. Ezek szerint a kelyhek kupájának alúl szűkebbnek kell lennie, fölfelé pedig lassankint tágulnia, pereme se kifelé, se pedig befelé ne hajoljon; nodusát úgy diszítsék, hogy a kelyhet kényelmesen lehessen megfogni, a kehely kupájának kerülete legalább 14 uncia legyen (0.256 méter), magassága pedig a 12 unciát (0.220 méter) megüsse.² Még a kehely talpának mértékére nézve lehet megjegyezni valónk. Nem tagadjuk, de sőt készséggel elismerjük miszerint különös tekintettel kell lenni a talp biztosságára, nehogy a kehely a feldülés veszélyének legyen kitéve. De azért ügyelni kell, mert a műkivitelhez tartozó szerencsés szerkezet rovására esik, ha a kehely magasságánál, annak átmérője nagyobb. Teljesen megbízhatónak fogadhatjuk el azon mértéket, mely a folyóiratunk 140. lapján bemutatott (2. ábra) kehely minden egyes részénél, a czélszerűségnek megfelelően, az egész műtárgy szerencsésen eltalált arányait is, az átmeneti műizlés jellegével összhangban tartja össze. A *P. Pussielgue-Rusand*-féle párisi ötvös czég árújegyzékében, a kelyhek magassága — s vele arányosan természetesen a talp és kupa átmérője is 0.205 métertől egész 0.270 méterig váltakozó. Mégis legszerencsésebb méretekkkel bírónak a most hivatolt kehely mondható, mely sem nem alacsony, sem nem magas.³

Tekintve a kelyhek diszítését, nem hallgathatunk el néhány megjegyzést. A túlságot ebben is kerülnünk kell. Legkevesébbé ajánlhatjuk a vésett és karczott diszítványokat, melyekbe a por igen könnyen

¹ Különösen «Lib. I. et. II. Instructionum Fabricæ et Supellectilis ecclesiasticæ probatarum in Conc. Prov. Mediol. III. A. 1573.»

² Az egyházi paramentumok anyagáról és mértékeiről igen érdekes füzetet adott ki *P. (Rutrich) László*, cisterci áldozár ily czím alatt: «Sacra Supellectilis Materia, Mensura Propria et Nitor, apposita nova mensura metrica cum notis edidit *P. Ladislaus O. C. Parochiæ Adm. in Kőbánya, Diocc. Jaurinensis. Cum permissu Superioris, Viennæ 1877*», 20. lap. — A kehelyre vonatkozó passus így szól: «Calix ita efformetur, ut cuppa aliquantum in fundo sit angusta, sensim usque ad summum labrum latior fiat; labrum nullo modo reflectatur; nodus ita ornatus, ut dum Calix capitur, non incommode capiatur, præsertim, quando indices et pollices disjungi non possunt; minorve ne sit totus Calix, amplitudine in orbem ducta, unciarum quatuordecim (0.256 m.) altitudine duodecim (0.220 m.) V. ö. 5. lap.

³ Az *Oberbauer A.*-féle hazai czég eddig kiadott árújegyzékeiben nem voltak tekintettel a kelyhek méreteinek föltüntetésére. Értesülésünk szerint ezen is leendő jövőre segítve, ami által a vidéki megrendelők sokkal határozottabb fogalmat nyernek a jegyzék rajzaiból, ha egyuttal tudják e tárgyak magasságát, átmérőjét stb.

bele fészkei magát. A vert domborművek ne legyenek oly magasak, hogy a kezelésnél akadályt képezzenek az áldozárra nézve. Legnemesebb, de egyúttal legrégebb is a zománcz-diszítési mód és annak különféle fajtái. Óvakodnunk kell az oly festett zománczképek alkalmazásától, melyek vékony rézlemezkére, hideg uton készültek. Az ily színek csakhamar elvesztik élénkségüket, de sőt magok a festékek gyorsan le is pattognak. A zománczképeknél különösen áll azon irányelv, hogy a takarékoskodás határát túllépő fukarság, nincs a megrendelt tárgy előnyére. Végül el kell itélnünk a hamis köveket és cseh üvegeket, melyeket manap oly gyakorta látunk használni egyházi paramentumok s ezek között a kelyhek diszítésére is. Amily értéket és csint kölcsönöznek a valódi ékkövek az egyházi készleteknek, époly hitványságnak tűnik föl a hamisított kövek, cseh üvegek alkalmazása ott, hol a belérték nélküli külső máznak, a pusztá látszatnak még árnyékát is kerülnünk kell. Inkább egészen pusztá, nemes egyszerűségben tündöklő legyen a templomi készlet, mint hamisított, ál- és pótdiszítésekkel megvesztegetett külsejü!

A kelyhekről szólván, nem zárhatjuk be jelen tanulmányunkat anélkül, hogy ezen egyházi edény kiegészítő részéről, a *kehely-tányérról* (*patena*), tekintettel annak rövid fejlődési történetére, meg ne emlékezzünk.

Valamint a legrégebb őskeresztény korbéli kelyhek üvegből készültek, úgy a kehely-tányérok is. Egy ily igen érdekes példány van ismertetve a rajnavidéki régészeti társulat évkönyveiben,¹ mely üvegpatena *Disch Károly* tulajdona, s rajta az aranyos üvegnek (*fondi d'oro* v. ö. 42. lap) technikájához hasonló módon az ó-szövetségéből a következő jelenetek vannak ábrázolva: a bűnbeesés, Izsák föláldoztatása, Jónás esete, Mózes a vesszővel, Dániel az oroszlánok vermében, a három ifjú a tüzes kemenczében stb. Kár hogy ezen érdekes műemlék csonka. A középkori patenák néha mély tálakhoz hasonlítottak, mert ezekben szedte össze a pap a hívők adományát. A ravennai *S. Vitale* egyház remek mosaikképén látunk egy ily mély tál idomú patenát Justinianus császár kezében (1. ábra), amint azt az általa épített templomnak felajánlani készül.² Az ily drága érczből, aranyból és ezüsből készült nagyobb szabású patenák nem ritkán két füllel is el voltak látva, hogy kezelésök megkönnyíttessék. De vannak az áldoztató kelyhekhez tartozó aránylag kisebb fajta patenák is, mint pl. a wilteni (Tirol), mely-

¹ Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden in Rheinlande. Bonn, 1867. XXXVI. kötet, 119 lap, III. tábla.

² *Ricci*, Catalogo delle fotografie di tutti i monumenti antichi di Ravenna e dei dintorni, 1877, Mosaici, Nr. 9.

ről már fönebb (v. ö. 81. lap) emlékeztünk továbbá a salzburgi, melynek belső fele az utolsó vacsora (*Cœna Domini*) terített asztalát tünteti elénk, középen az Isten bárányával (*Agnus Dei*) s e körirattal: † PECCATI MORBIS HOC AGNO SOLVIT (*ur*) ORBIS; az asztal körül pedig tizenhárom levelű rosetteben, Krisztus tizenkét apostolával van kivésve, amint a mester Judással együtt a kehelybe mártja be a kenyeret. Az asztalt körülfutó felírás így hangzik: † *mors est indignis hæc cœna, salusque benignis. — Qui carnem nudam malus accipis, aspice Judam.* Az apostolok körül pedig a következő leoninivers:

«† *Hæc duodena cohors fit hoc in munere concors
Hic pia vita datur tetra mors hoc pane fugatur
Pectore tractatur, quod visu vite negatur
Est caro non panis, qua mens reparatur inanis.*»

Végül a négy angyal mellkép között kúf feliratnak véleményezett diszítványok képezik a keretet. A patena hátsó oldala egészen sima.¹

Nemcsak az ily, hívők áldoztatásánál hajdan használni szokott, de azon patenák is, melyek csak a papnak tettek szolgálatot a szent misénél, dúsan voltak diszítve, majd vésett, majd dombormű-alakokkal és ékítményekkel, sőt zománczczal is. Ez utóbbi diszítési módra nézve például idézhetjük a herczeg Hohenzollern-Sigmaringen Károly Antal kincstárában levő igen diszes patenát,² melyen Krisztus trónon ülve, jobbával áldva, baljában pedig az élet könyvét (*liber vitæ*) tartva ábrázoltatik zománczműben. — Hasonló, zománczos patena említettik a savoyi herczeg, Chambéry nevű kastély-kápolnája leltárában, mely patenán Krisztus felfeszített alakja volt zománczszínekkel előállítva.³ A bevéselt alakokkal diszített patenák egyik csinos példányát mutatjuk itt be rajzban (2. ábra), mely a klosterneuburgi szabályozott kano-nokrend kincstárában őrzött XIV. századbéli kehely-tányér mélyedését tünteti elénk. Krisztus ülő alakját látjuk itt, fején a keresztes dics-fénnyel, jobbával áldva az előtte térdelő donatort, baljában pedig az élet könyvét (*liber vitæ*) tartva. Körirata: † ASPICE · PECCATOR ·

¹ Bővebb leírását, pompás színezett táblával *Weiss K.* adta; v. ö. *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale.* 1863, VIII. évf. 35. lap. I. tábla.

² *Hefner-Alteneck*, Die Kunst-Kammer Sr. königl. Hoheit des Fürsten Carl Anton v. Hohenzollern — Sigmaringen. 1866. 12. lap, 15. tábla.

³ *Fabre A.*, Trésor de la Sainte Chapelle des ducs de Savoie au chateau de Chambéry. Lyon, 1875. 87. lap, «78° . . . . . in pathena autem ymago crucifixi de exmaldo» (*smalto*).

TVVS · HIC · RESIDET · MISERATOR · magyarul : Nézd bűnös, itt lakik a te Megváltód. A térdelő alak összetett kezei között mondat-

1. ábra.

szalagon (*Spruchband*) saját neve van följegyezve: STEPHANVS · DE · SYERNDORF, míg a patena karimáján, mely rajzunkon nincs adva, a következő leonini-vers olvasható: «*Stephanus ut detur requies, quisque precetur coelestis coena cum sumitur ista patena*», magyarul : hogy Istvánnak nyugalom adassék, mindenki kérje, midőn e patenáról a menyei vacsorát veszi. A koppenhágai dán kir. museumban pedig egy ily rövid, de nyomatékos feliratú patena őriztetik : † HINC PANEM VITE MVNDATI SVMITE QVIQ(VE) azaz : Mindannyian, kik megtisztultak vagytok, innét vegyétek az élet kenyerét. A sz. ostya számára készült mélyedésben, az Úr felhőkből kinyuló keresztes fénykörrel övezett áldó keze látható e felirattal: DEXTERA · DNI (az Úr jobbjá.)¹ Mindezen vésett, zománczos és domborműben előállított képeket az egyház szabványai eltiltották, még pedig azon okból, mert a consecrált ostya eltörésekor és után, az apró, lehulló kis particulák ki vannak téve a kiálló vagy bemélyített ké-

pes díszítmények közé való beszorulás veszélyének. Ezen tiltó szabályokat a csúcsíves styl korszakában már jobban figyelembe vették, a mennyiben a dús ékítések mellőzésével legfőlebb a patena karimájának egy pontjára, vagy keresztet, vagy pedig, mint a m. n. múzeumban levő példányon² látható, a sírjából kiemelkedő Megváltót karczolták be. Több szabadságot engedtek magoknak az ötösök, a patena hátlapját illetőleg, melyet még a XIII. és XV. szá-

2. ábra.

¹ *Worsaae*, Nordiske Oldsager. 1859. 144. lap, 534. ábra.

² E patena az általunk ismertetett s rajzban is bemutatott (v. ö. 116. lap, 11. ábra) dús ékítésű kehelyhez tartozik.

zadokban is gazdag vésetű domborművekkel, diszítványokkal és bekar-
czolt alakokkal, monogrammákkal borították.

Ha most arról van szó, valjon minő anyagú, alakú és diszítésű patenát készíttessünk kelyheinkhez? a következőket kell figyelembe vennünk. A patena anyaga mint a kehely kupája vagy arany, vagy aranyozott ezüst lehet. Ez utóbbi esetben elégséges, ha csak a patena felső lapja van megaranyozva. Idoma kerek, nagysága a kehely kupájához mérten akkora legyen, hogy az ostya számára készült kerek mélyedés a kehely nyílásába beilljék. Ezen mélyedésre nézve, mely 3—4 millimetryni lehet, hogy benne a nagyobb ostyán kívül a sz. misében consecráltni szokott bizonyos számú particulák elférjenek, külön kell fölemlítenünk, miszerint az ne függélyes, de *menedékes*, *lejtős* legyen. A mereven, függélyesen alkalmazott mélyedés sok bajt okoz az áldozárnak, a sz. osztya apró részecskéinek eltávolítása alkalmából. Vannak még ívszelet idomában, egész homorúan készült patenák is, melyeket főleg Német- és Franciaországban használnak; de ezeket nem ajánljuk, mert a kehely fölött nem feküsznek meg jól, s így a ledőlés veszélyének vannak kitéve. Ami a patenák méreteit illeti, az mindig a kehely nagyságához legyen arányítva: se túl nagy, se igen csekély átmérővel ne bírjon. Mihez tartás czéljából a 140. lapon közölt kelyhünk patenájának leírását s méreteit íme itt adjuk: átmérője 0.148 m., az ostya számára készült mélyedés 3 milliméter; belseje egészen sima, külsején pedig stylszerű keretben az IHS betűk vannak monogrammszerű összevonásban, bevésve. Egyébiránt finom karczműben egy kis kereszt vagy az Üdvözítő mellképe kifogás nélkül nyerhet helyet a belső lap karimáján is, de címerek mint hiú világi jelvények nem valók reá.¹

A kehelyről és patenáról irt tanulmányunk befejezéséhez érve, pár szóval meg kell emlékeznünk ezen egyházi edények tisztán tartásáról is. Sokan vannak a lelkészek közül hazánkban, kik azt vélik, hogy ezen sz. eszközök gondozást nem igényelnek. Akár hány helyen volt már tapasztalatunk e tárgyban. A rézből készült talpú kelyheket kiüti a zöld rozsa, belepí a por és mocsok olyannyira, hogy misézés közben undort gerjeszt az áldozárban annak látása. De nemcsak kívülről, sőt nem ritkán a kupa belsejét is azonnal megrongálja a mérges tar-

¹ *Gavantus* szerint a patenára vonatkozó szabályok az eredeti latin szövegben a következők: «Patena inaurata undique esse debet, vel si argentea sit, saltem in interiori parte; labrum extremum circulare ita tenue admodum, ut adjumentum inde sit ad sacræ Hostiæ fragmenta facile colligenda; illam mediam concavitatem habeat, quæ amplitudinem labri calicis fere adæquet; minor patena pateat ample in orbem uncias triginta duas (0.586 m.)» V. ö. *P. (Rutrich) Ladislaus*, id. mű, 7—8. lap.

talmú rozsdá, amint az aranyozás lekopott az abusus-szerű rézkupáról! A kupa belsejének tisztán tartása szorgos kitörülés által érhető el, nehogy a borsav a hiányos, vagy kopófélben levő aranyozás miatt megrongálja a kelyhet. A kehely külsejének minden szennytől való megóvására nézve ajánlatos tokot szerezni, bármily egyszerűt, ha csak talán egy közönséges kemény papirosból készült dobozt is, a kehelynek s időnkint langyos, szappanos vízben gyöngye kefe segítségével óvatosan kell megmosni.¹ Legfőbb óvszer pedig azon eléggé nem dicsérhető eljárás, ha az áldozár a kehelyhez és patenához nem engedi nyulni az egyházfit, hanem naponta maga készíti össze mise előtt s zárja el utána, ami nem nagy fáradság!

Ime előadtuk a kehely és patena fejlődését, történetét s azon főbb irányelveket, melyeket alkalmasszerűen a megrendeléseknél követnünk kell. Csak meggyőződésünknek adunk kifejezést, midőn reméljük, hogy igen tisztelt paptársaink ezek figyelembe vételével fognak jövőben intézkedni. Részünkről pedig a hozzánk bizalommal fordulóknak ismételtén följajánljuk szolgálatkész közvetítésünket.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

XI. A lébenyi templom készleteiről. (III. Folyt. és vége.) 1. Oltár-abroszok. Ezek mustra szerint és csupán egyházi használatra készült vastag damastvászonból valók (*gemusterte Damastleinen*), az egész abrosz egy darabból, melybe a két hosszoldalon végig 6 cm. széles szalag van beszöve piros szálakból stylizált levéldiszítménynyel, a két szélességi oldalon pedig 30 cm. széles piros diszítmány, levelekből s madarakból szerkesztve van beszöve; de mindez ornamentumok nem tán egészen kitöltve; — ami a tárgyat s rajzot nehézkessé tenné, —

¹ A templomi szerelvények tisztántartására igen czélszerű szabályokat alkotott Károly, sz. Pál-congregatióbeli rendfőnök, melyeket borromei sz. Károly is átvett egyházmegyéje számára. Ezek között olvassuk a kehelyre nézve a következőket: «Calices bini, et Patenæ binæ, saltem ubi duodecim Sacerdotes missam faciunt, quintodecimo quoque die, levi manu aqua tepida laventur. Sexto quoque mense, sapone molliori, tuncque post quartam horae partem, qua maneant in sole, calida lixivía bene abluantur, adhibendo penicillum aliquem ad saponem bene amovendum, praesertim ubi fuerit caelatura; poterit etiam fieri furfure cocto, et tunc statim aqua munda bis, aut ter abluendi essent; praestetur vero ab eo, qui in sacris sit, et in vase ei usui et lavandis corporalibus, de quo supra, tantum destinato; quod ex ablutione superfuerit, in sacrarium fundatur. Ubi vero minor sit numerus Sacerdotum, rarius id fieri poterit ex proportione numeri Sacerdotum et dierum.» V. ö. P. (*Rutrich*) *Ladislau*s, id. mű, 14—15. lap.